O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Mannopova Muazzamxon Sultonbekovna

Farg‘ona davlat universiteti dotsenti, i.f.f.d.

E-mail: muazzammannopova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatini raqamli transformatsiya qilishning iqtisodiy mohiyati, uning ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi va raqobatbardoshlikka ta’siri hamda rivojlanish istiqbollari kompleks ravishda tadqiq etilgan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes subyektlarining zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasi, elektron tijorat, raqamli marketing, elektron to‘lov tizimlari, bulutli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish imkoniyatlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli transformatsiya jarayonida yuzaga keladigan moliyaviy, tashkiliy, texnologik va institutsional muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etishning ustuvor yo‘nalishlari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, raqamli transformatsiya, iqtisodiy samaradorlik, raqamli innovatsiyalar, elektron tijorat, mehnat unumdorligi, raqobatbardoshlik, raqamli infratuzilma, innovatsion rivojlanish.

Аннотация: В данной научной статье исследуются экономическая сущность цифровой трансформации малого бизнеса и частного предпринимательства в Узбекистане, её влияние на эффективность производства, производительность труда и конкурентоспособность, а также перспективы дальнейшего развития. Рассматриваются возможности внедрения информационно-коммуникационных технологий, электронной коммерции, цифрового маркетинга, электронных платёжных систем, облачных технологий и автоматизированных систем управления в деятельность субъектов малого предпринимательства. Выявлены финансовые,

организационные, технологические и институциональные проблемы цифровой трансформации, обоснованы приоритетные направления их решения.

Ключевые слова: цифровая экономика, малый бизнес, частное предпринимательство, цифровая трансформация, экономическая эффективность, цифровые инновации, электронная коммерция, производительность труда, конкурентоспособность.

Annotation: This scientific article examines the economic nature of digital transformation in small businesses and private entrepreneurship in Uzbekistan, its impact on production efficiency, labor productivity and competitiveness, as well as its future development prospects. The study analyzes the opportunities for introducing information and communication technologies, e-commerce, digital marketing, electronic payment systems, cloud technologies and automated management systems into small business operations. Particular attention is paid to identifying financial, organizational, technological and institutional barriers to digital transformation and determining priority measures for overcoming them.

Keywords: digital economy, small business, private entrepreneurship, digital transformation, economic efficiency, digital innovation, e-commerce, labor productivity, competitiveness.

Kirish

Jahon iqtisodiyotining zamonaviy rivojlanish bosqichida raqamli texnologiyalar iqtisodiy o‘sish, ishlab chiqarish samaradorligi va tadbirkorlik faoliyatining raqobatbardoshligini ta’minlovchi muhim omillardan biriga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyotning jadal shakllanishi natijasida iqtisodiy munosabatlarning an’anaviy shakllari o‘zgarib, ishlab chiqarish, savdo, moliya, logistika va xizmat ko‘rsatish sohalarida yangi biznes modellar vujudga kelmoqda. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, resurslardan samarali foydalanish va yangi bozorlarga chiqishning muhim vositasi hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, davlat va xo‘jalik boshqaruvi tizimlariga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish, elektron tijorat va raqamli xizmatlar ko‘lamini kengaytirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishning muhim huquqiy va tashkiliy asosini yaratdi [1]. Shuningdek, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, innovatsion rivojlanishni rag‘batlantirish va raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [2].

O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Milliy statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, 2026-yil 1-yanvar holatiga O‘zbekistonda 1 201 612 ta kichik tadbirkorlik subyekti faoliyat yuritgan. 2026-yil 1-iyulga kelib ularning soni 1 236 126 taga yetgan. Bu olti oy davomida 34 514 taga yoki taxminan 2,9 foizga ko‘payganini anglatadi. 2026-yil 1-oktabr holatiga avval keltirilgan ko‘rsatkich esa 1 264 501 tani tashkil etadi. Shunga ko‘ra, yil boshidan oktabrgacha o‘sish 62 889 ta yoki taxminan 5,2 foizni tashkil qilgan.

1-jadval

Kichik tadbirkorlik subyektlarining tarkibi

№	Tadbirkorlik shakli	Soni
1.	Kichik korxona va mikrofirmalar (fermer va dehqon xo‘jaliklarini qo‘shgan holda)	492 993
2.	Yakka tartibdagi tadbirkorlar	284 400
3.	Dehqon xo‘jaliklari	395 600
4.	Oilaviy tadbirkorlar	5 600
5.	Hunarmandlar	22 100
6.	Import tovarlari sotuvchilar	900
	Jami	1 201 612

Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda O‘zbekistonda jami band aholining 74,9 foizi kichik tadbirkorlik sektorida faoliyat yuritgan. 2024-yilda ushbu ko‘rsatkich 73,9 foizni tashkil etgan.

Bu kichik biznesning nafaqat ishlab chiqarish va xizmatlar bozorida, balki aholining iqtisodiy farovonligini ta’minlashda ham katta ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, hududlarda oilaviy tadbirkorlik, hunarmandchilik, savdo va xizmat ko‘rsatish faoliyatini rivojlantirish yangi daromad manbalarini yaratishga yordam beradi. 2026-yil 1-yanvar holatiga kichik tadbirkorlik subyektlari soni hududlar bo‘yicha quyidagicha shakllangan.

2-jadval

Hududlar bo‘yicha kichik tadbirkorlik subyektlari

№	Hudud	Subyektlar soni
1	Toshkent shahri	142 470
2	Andijon viloyati	122 726
3	Surxondaryo viloyati	107 298
4	Samarqand viloyati	103 852
5	Jizzax viloyati	94 610
6	Farg‘ona viloyati	93 394
7	Xorazm viloyati	91 884
8	Toshkent viloyati	91 796
9	Namangan viloyati	78 263
10	Buxoro viloyati	73 853
11	Qashqadaryo viloyati	68 367
12	Qoraqalpog‘iston Respublikasi	56 942
13	Navoiy viloyati	40 970
14	Sirdaryo viloyati	35 187

2026-yil 1-yanvar holatiga ko‘ra, kichik tadbirkorlik subyektlari soni bo‘yicha Toshkent shahri 142 470 ta, Andijon 122 726 ta, Surxondaryo 107 298 tava Samarqand 103 852 ta viloyatlari yetakchi o‘rinlarni egallaydi. Nisbatan kam ko‘rsatkichlar Sirdaryo 35187ta, Navoiy 40 970 va Qoraqalpog‘iston Respublikasida 56 942 tani tashkil etdi. Mazkur hududiy tafovutlar kichik biznesni rivojlantirishda iqtisodiy infratuzilma, bozor imkoniyatlari va raqamli texnologiyalardan foydalanish sharoitlarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi kichik biznes subyektlariga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Jumladan, elektron savdo platformalaridan foydalanish, masofaviy bank xizmatlarini qo‘llash, elektron hisob-fakturalarni rasmiylashtirish va raqamli marketing vositalarini joriy etish tadbirkorlik faoliyatining zamonaviy shakllarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, kichik biznesning raqamli rivojlanishi hududlar va

tarmoqlar kesimida turlicha shakllanishi mumkin. Savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarida elektron tijorat, onlayn buyurtmalar va raqamli to‘lovlardan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim vositasi bo‘lsa, ishlab chiqarish sohasida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, resurslarni rejalashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini monitoring qilish texnologiyalari ko‘proq ahamiyat kasb etadi. Hududiy jihatdan raqamli infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi kichik biznes subyektlarining texnologik imkoniyatlariga ta’sir ko‘rsatadi. Internet xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari, raqamli moliyaviy xizmatlar va malakali kadrlarning mavjudligi raqamli transformatsiya sur’atlarini belgilovchi muhim omillar hisoblanadi. Bevosita iqtisodiy ta’sir ishlab chiqarish va operatsion xarajatlarning kamayishi, mehnat unumdorligining oshishi, xizmat ko‘rsatish tezligining ortishi va qo‘shimcha daromadlarning shakllanishida namoyon bo‘ladi. Korxona tomonidan elektron savdo platformasini joriy etish sotuv hajmini oshirishi mumkin. Biroq platforma xizmatlari, reklama, logistika va texnik qo‘llab-quvvatlash xarajatlari ham hisobga olinishi kerak. Shu sababli raqamli transformatsiyaning iqtisodiy samaradorligini baholashda faqat yalpi daromad emas, balki sof foyda, xarajatlar dinamikasi va investitsiyalarning qaytimi kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Kichik biznes subyektlarini rivojlantirishda raqamli transformatsiya yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, muayyan iqtisodiy va tashkiliy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish uchun zarur moliyaviy resurslarning cheklanganligi, xodimlarning raqamli kompetensiyalari yetarli emasligi, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining rivojlanish darajasi va axborot xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar raqamlashtirish jarayonining samaradorligiga ta’sir ko‘rsatmoqda.

1-jadval.

Kichik biznes raqamli transformatsiyasining iqtisodiy samaradorlikka ta’sir yo‘nalishlari

Raqamli texnologiya	Iqtisodiy ta’sir mexanizmi	Kutiladigan natija
Elektron tijorat	Savdo bozorining kengayishi	Sotuv hajmining oshishi
Raqamli marketing	Maqsadli reklama va mijozlarni jalb qilish	Marketing samaradorligining ortishi
Elektron to‘lovlar	Hisob-kitob jarayonlarining tezlashishi	Tranzaksiya xarajatlarining kamayishi
Avtomatlashtirilgan boshqaruv	Takrorlanuvchi operatsiyalarni qisqartirish	Mehnat unumdorligining oshishi
Bulutli texnologiyalar	Axborot resurslaridan masofaviy foydalanish	Boshqaruv xarajatlarining optimallashuvi
Ma’lumotlar tahlili	Iqtisodiy qarorlarni axborot bilan ta’minlash	Boshqaruv sifatining yaxshilanishi
Raqamli logistika	Yetkazib berish jarayonlarini muvofiqlashtirish	Logistika samaradorligining ortishi

Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimi joriy etilgan korxonada hisob-kitob operatsiyalari tezlashishi mumkin. Biroq xodimlar mazkur tizimdan samarali foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lmasa, kutilgan iqtisodiy natija to‘liq shakllanmaydi.

Kichik biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasiga ta’sir etuvchi omillarni iqtisodiy, moliyaviy, texnologik, tashkiliy va institutsional guruhlarga ajratish mumkin. Moliyaviy omillar raqamli texnologiyalarni xarid qilish, dasturiy ta’minotni joriy etish va xodimlarni o‘qitish uchun zarur mablag‘larning mavjudligini ifodalaydi. Texnologik omillar internet infratuzilmasi, zamonaviy axborot tizimlari, texnik uskunalar va kiberxavfsizlik imkoniyatlarini o‘z ichiga oladi. Institutsional omillar esa davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, qonunchilik, raqamli xizmatlarning rivojlanganligi va tadbirkorlik muhitining sifatini qamrab oladi. Masalan, korxonaning moliyaviy imkoniyatlari yuqori bo‘lishiga qaramay, xodimlarning raqamli kompetensiyalari yetarli bo‘lmasa, texnologik investitsiyalarning samaradorligi cheklanishi mumkin.

2-jadval.

Kichik biznes raqamli transformatsiyasidagi muammolar va ularni hal etish yo‘nalishlari

Muammo	Taklif etilayotgan yechim	Kutiladigan iqtisodiy natija
Moliyaviy resurslar yetishmasligi	Imtiyozli kreditlar va innovatsion grantlar	Raqamli investitsiyalar hajmining oshishi
Raqamli kompetensiyalar yetarli emasligi	Tadbirkorlar va xodimlarni o‘qitish	Mehnat unumdorligining oshishi
Raqamli infratuzilma tafovutlari	Hududiy internet infratuzilmasini rivojlantirish	Raqamli xizmatlar qamrovining kengayishi
Boshqaruv tizimlarining eskirganligi	Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish	Operatsion xarajatlarning kamayishi
Kiberxavfsizlik muammolari	Axborot xavfsizligi tizimlarini takomillashtirish	Raqamli operatsiyalar ishonchliligining oshishi
Samaradorlik monitoringining sustligi	Iqtisodiy natijalarni baholash tizimini joriy etish	Investitsiyalar samaradorligining ortishi

Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalari kichik biznes subyektlariga iste’molchilar talabini prognozlash, mahsulot assortimentini optimallashtirish, marketing strategiyalarini takomillashtirish va boshqaruv qarorlarini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari yaratiladi. Raqamli platformalar orqali ishlab chiqaruvchilar, yetkazib beruvchilar, logistika kompaniyalari va iste’molchilar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarni muvofiqlashtirishga xizmat qiladi.

Birinchi yo‘nalish sifatida raqamli infratuzilmani rivojlantirish hisoblanadi. Bunda, internet xizmatlarining sifati va qamrovini oshirish, raqamli to‘lov tizimlarini takomillashtirish va elektron xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish kichik biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratadi. Ikkinchi yo‘nalish sifatida esa raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishdir. Tadbirkorlar va xodimlarning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini oshirish raqamli investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Uchinchi yo‘nalish sifatida elektron tijorat va raqamli marketingni rivojlantirish hisoblanadi. Kichik biznes subyektlariga elektron savdo platformalaridan foydalanish, mahsulotlarni raqamli kanallar orqali targ‘ib qilish va yangi bozorlarga chiqishda amaliy ko‘mak ko‘rsatish maqsadga muvofiq. To‘rtinchi yo‘nalishda raqamli transformatsiyaning iqtisodiy natijalarini monitoring qilish tizimini rivojlantirishdir. Korxonalar raqamli texnologiyalarni joriy etish

natijasida yuzaga kelgan xarajatlar tejalishi, mehnat unumdorligi, daromad va rentabellik ko‘rsatkichlarini muntazam baholab borishi zarurdir. Beshinchi yo‘nalishda esa raqamli texnologiyalardan foydalanishda axborot xavfsizligini ta’minlash hisoblanadi. Elektron savdo, raqamli to‘lovlar va ma’lumotlar almashinuvi jarayonlarining xavfsizligini ta’minlash tadbirkorlar va iste’molchilar o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning raqamli transformatsiyasini ilmiy-nazariy jihatdan o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalar tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish, boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish va yangi bozor imkoniyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, kichik biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasini qo‘llab-quvvatlashda ularning faoliyat turi, iqtisodiy imkoniyatlari va texnologik ehtiyojlarini hisobga olgan holda tabaqalashtirilgan yondashuvni joriy etish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash tizimini takomillashtirish zarur. Bunda operatsion xarajatlar, mehnat unumdorligi, qo‘shimcha daromad, investitsiya qaytimi va rentabellik ko‘rsatkichlaridan kompleks foydalanish tavsiya etiladi. Uchinchidan, kichik biznes subyektlari uchun raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish dasturlarini kengaytirish lozim. Ushbu dasturlarda elektron tijorat, raqamli marketing, moliyaviy boshqaruv, ma’lumotlar tahlili va axborot xavfsizligi yo‘nalishlariga ustuvor ahamiyat berilishi zarurdir. To‘rtinchidan, kichik biznesning raqamli transformatsiyasini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, innovatsion grantlar, imtiyozli kreditlar va texnologik modernizatsiya dasturlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish dolzarbdir. Beshinchidan, kichik biznes subyektlarining raqamli rivojlanish darajasini baholash uchun raqamli infratuzilma, avtomatlashtirish, elektron tijorat, raqamli kompetensiyalar va boshqaruv tizimlarini qamrab oluvchi kompleks indikatorlar tizimini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/5030957

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/6600413

3. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1996.

4. Vial G. Understanding digital transformation: A review and a research agenda // The Journal of Strategic Information Systems. 2019. Vol. 28, No. 2. P. 118–144.

5. World Bank. World Development Report 2016: Digital Dividends. Washington, DC: World Bank, 2016.

6. OECD. The Digital Transformation of SMEs. Paris: OECD Publishing, 2021.